
Redactie:

Dr. C. G. B. TEN KATE (Secretaris, Kampen, Fernhoutstraat 13),

Dr. H. N. KLUIJVER en Prof. Dr. K. H. VOOUS

Jaarverslag van het Vogeltrekstation over 1964 (*Annual Report of the Vogeltrekstation for 1964*)

Voorwoord

Na ruim dertig jaren voortdurend de gast van andere instellingen te zijn geweest, kon het Vogeltrekstation eind juli van dit verslagjaar zijn intrek nemen in het nieuwe laboratorium van het instituut voor Oecologisch Onderzoek in Arnhem. Hiermee kreeg het personeel de beschikking over een aantal ruime en doelmatige vertrekken zoals nimmer te voren het geval was geweest. Zo zal de heer Perdeck ten behoeve van zijn onderzoek over de navigatie van trekkers gebruik kunnen maken van een in een dakkoepel ingebouwde „Kramerkooi” met automatische registratie. Ook de ringcentrale kreeg een doelmatige inrichting met een ruime berging voor het omvangrijke archief.

Hoewel de heer Perdeck het grootste gedeelte van het jaar voor zijn oriëntatie-analyse nog gebruik moest maken van enkele noodvoorzieningen, had dit onderdeel van het werk toch weer alle aandacht. Hij onderwierp enkele door Duitse onderzoekers verkregen resultaten over de oriëntatie van Kokmeeuwen zonder visuele kenmerken aan een nadere toets; deze proeven zullen in 1965 worden voortgezet en uitgebreid. Voorts deed hij een verplaatsingsproef met Spreeuwen in het voorjaar en werden enkele voorbereidende proeven gedaan over het lokaliseren van trekkers met behulp van aan de vogels bevestigde zendertjes.

De studie van de trekrichting van de Vink in verschillende delen van het doortrekgebied werd dit jaar ter hand genomen in het kustgebied van de Duitse Bocht. Daar werd het optreden van een vrij plotselinge draaiing van de richting verwacht. Door de onregelmatige geografische opbouw van dit gebied waren de resultaten nog niet geheel bevredigend.

De ringcentrale draaide dankzij de activiteiten van vele vrijwillige medewerkers op volle toeren. Van het contactblad verschenen de laatste afleveringen van deel I. Naast een groot aantal technische mededelingen voor de ringers bevat het blad korte bijdragen van de laatsten over ervaringen in het veld bij het merken van verschillende vogelsoorten.

Op verzoek van het European Committee for Bird Ringing stelde de heer Perdeck een uitvoerige sleutel samen voor het coderen van terugmeldingen voor het toekomstige internationale ponskaartenarchief.

Ook het ringen van steltlopers op Vlieland had weer onze aandacht. Op uitnodiging van de heer Perdeck werden door Dr. Boyd van de Wildfowl Trust de in Engeland gebruikte raketnetten gedemonstreerd.

Aan publicaties verschenen dit jaar het Jaarverslag over 1963 en het 47e ringverslag, beide in Limosa 37. Voorts verscheen als 35e publikatie van de Stichting een artikel van de hand van de heer W. J. Doude van Troostwijk, getiteld: "Some aspects of the woodpigeon population in the Netherlands" en als 36e publikatie een artikel van de heer Perdeck, getiteld: "An experiment on the ending of autumn migration in starlings", beide in Ardea 52.

In de personeelssamenstelling had een kleine wijziging plaats. De heer A. J. de Zwart verliet de dienst van het Vogeltrekstation. Hij werd aange-steld bij de instrumentmakerij van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek, zodat het Vogeltrekstation toch van zijn bekwaamheden op technisch gebied kan blijven profiteren. Zijn plaats werd ingenomen door de heer R. A. Mooser.

Namens het Bestuur,

J. G. van Marle, voorzitter.

H. Klomp, secretaris.

Jaarverslag

door A. C. PERDECK

1. Het oriëntatie probleem.

a. De verplaatsingsproef met Spreeuwen in het voorjaar kon dit jaar eindelijk beginnen. Het gelukte ons 160 Spreeuwen te vangen op 20 februari te Apeldoorn. Ze werden naar Zürich gezonden. Van de slechts 50 jonge vogels werd toch een belangwekkende terugmelding verkregen, nl. in Oostenrijk in september. De richting van de plaats van terugmelding naar Zürich is W t Z, naar Apeldoorn NW t W. Aannemende dat de vogel zich op de herfststrek bevond, wijst deze terugmelding er sterk op dat zijn broedgebied veel zuidelijker heeft gelegen dan de plaats waar de vogel geboren werd. Na de verplaatsing is de vogel dus niet teruggekeerd naar zijn oorspronkelijke broedgebied, maar in een oostelijke koers vertrokken. Dit pleit voor kompasoriëntatie tijdens de voorjaarsstrek van 1e jaars vogels. Een aanwijzing hiervoor was ook reeds gevonden bij de verplaatsingsproef naar Spanje: jonge vogels werden in het voorjaar volgend op de verplaatsing in ONO richtingen teruggemeld, tot in Italië. Dit jaar kwam er nu ook een terugmelding van deze groep uit Joegoslavië in mei, anderhalf jaar na de verplaatsing. Een verlegging van het woongebied onder invloed van de verplaatsing is hier evident.

b. Vorig jaar kon worden aangetoond dat Roodborstjes zich zonder visuele kenmerken niet konden oriënteren in de Kramerkooi. Echter bleef de mogelijkheid bestaan dat dit in een natuurlijke situatie wel het geval was. Daarom werd nu onderzocht hoe de vogels zich in de Kramerkooi gedroegen onder een heldere sterrenhemel. Door storende omstandigheden (licht van naburige huizen, beslaan van het doorzichtige dak) konden nog niet veel waarnemingen worden verzameld, maar bij een vogel kon in twee nachten een duidelijke oriëntatie tijdens de voorjaarsstrek van 1e jaars vogels. Een aanwijzing hierzullen het volgend voorjaar op het dak van ons nieuwe laboratorium worden voortgezet.

c. Nu de resultaten van Merkel en Fromme over de oriëntatie van Roodborsten zonder visuele kenmerken niet bevestigd konden worden, leek het de moeite waard ook de proeven van Precht en Gerdes te herhalen. Deze onderzoekers vonden dat Kokmeeuwen zich in een afgesloten kooi, binnen een laboratorium, konden richten naar de broedplaats waar ze vandaan kwamen. Een resultaat vergelijkbaar dus met de Roodborsten van Merkel, met het verschil echter dat men bij de Kokmeeuwen van een duidelijke doelgerichte oriëntatie kon spreken. Dit stond in het geval van de Roodborsten niet vast. In onze proefopstelling waren de vogels in 't geheel niet actief. Dit was waarschijnlijk te wijten aan de volkomen ondoorzichtige wanden. Blijkbaar is het noodzakelijk dat de vogel een bepaalde ontsnappingsmogelijkheid ziet. Het volgend jaar zullen wij het daarom proberen met een binnenkooi van want of gaas.

d. Het experimenteel onderzoek over het navigatievermogen van vogels, dat na de oorlog veel voortgang heeft gemaakt, is thans, mede door het overlijden van Kramer, op een dood punt aangeland. Veel van de proeven die Kramer deed, zijn op losse schroeven komen te staan, omdat zijn duiven een sterke tendens vertoonden, altijd naar het noorden te vliegen. Omdat Kramers werkterrein in Wilhelmshaven geen goede mogelijkheid bood om de dieren in het noorden los te laten, werden zij overwegend naar het zuiden gebracht. Hun hierop volgende noordelijke koers moet nu voor een deel door de genoemde noordelijke tendens verklaard worden. Zo'n neiging om een bepaalde koers in te slaan onafhankelijk van het doelgebied is nu in andere delen van de wereld bij duiven en ook bij heel andere soorten vastgesteld. Deze zgn. „nonsens-oriëntatie” wordt echter vermoedelijk maar korte tijd door de vogels aangehouden.

De afvliegrichtingen, waarop het meeste onderzoek was gebaseerd, mogen dus niet langer als een juiste maat voor de koers die de vogel aanhoudt, worden beschouwd. Daarom kwam een oude vraagstelling van het Vogeltrekstation weer naar boven, nl. hoe verloopt precies de weg van een vogel die naar zijn broedplaats terugkeert na op een bepaalde plaats te zijn losgelaten. Dit is in principe op te lossen door de vogel een klein zendertje mee te geven en zijn positie met ontvangers te peilen. Philips toonde zich bereid een klein zendertje te ontwerpen en momenteel hebben wij de beschikking over een zendertje van 10 gr, inclusief batterij (van 2 gr) en antenne. Met behulp van dummies werd een goede bevestigingswijze aan de vogel gevonden en het is gebleken dat Kokmeeuwen dit zendertje zonder enig bezwaar kunnen meevoeren. De reikwijdte van het zendertje is ongeveer 15 km en de zendtijd 20 uur. Wij hopen van het voorjaar enige proefjes met Kokmeeuwen te doen.

2. De veld waarnemingen.

De waarnemingen over de standaardrichting van de Scandinafse Vink in het gebied van de Duitse Bocht werden voortgezet. Uit vroegere waarnemingen weten wij dat hier twee stromen van Vinken moeten samenkomen: a. de Noorse Vinken, die vanaf Zuid Noordwegen met een sterk zuidelijke richting direct naar dit gebied vliegen en de Zweedse Vinken, die hier komen via de westkust van Zweden en de Deense eilanden (standaardrichting eerst ZZW, daarna ZW). We weten dat beide groepen hierna de Nederlandse kust bereiken en hun standaardrichting zich wijzigt tot W-WZW. Er moet dus ergens een vrij plotselinge richtingsverandering optreden en wij willen nu nagaan waar en onder welke omstandigheden dit gebeurt.

In de eerste week van oktober werden waarnemingen op enkele verschillende plaatsen gedaan. Een waarnemingspost op het schiereiland Eiderstedt kreeg de opdracht om na te gaan of hier, langs de oostkust van Sleeswijk-Holstein al iets te merken was van meer West gerichte trekkers, i.e. Zweedse

vogels. Er bleek hier wel een flinke gestuwde trek langs de kust te bestaan, maar van westelijke trek in zee was niets te bespeuren. De vogels die langs de westpunt trokken en van hier verder over zee vlogen, hadden de sterk zuidelijke richting, Z tot ZO. Het lijkt weinig twijfel dat zij behoorden tot de zuidelijke stroming der Noorse Vinken, die ook op Helgoland was waargenomen. Om een beeld te krijgen van de standaardrichting in de Duitse Bocht bij de Elbe-monding werd waargenomen in een van de grootste bossen in dit gebied, bij Wingst, 30 km ten ZO van Cuxhaven. Over dit bos bleek een redelijke trek van Vinken te lopen. De richting wisselde nauwelijks wanneer de waarnemingspost verplaatst werd naar een ander deel van het bos en ook van dag op dag was de variatie gering. De gemiddelde richting was ZZW. ZW en W waren vrij sterk vertegenwoordigde richtingen, hoewel er zeker geen duidelijke twee-topigheid was. Opvallend was op 3 van 4 waarnemingsdagen de kleine verandering van de koers naar een meer westelijke richting in de loop van de morgen. Bij de overwegend oostelijke windrichtingen is dat afwijkend van wat tot nu toe over een draaiing van de trekrichting was gevonden.

Om iets meer te weten te komen van de trek in het achterland werd nog een ochtend waargenomen aan de overzijde van de Elbemonde, bij Neufelderkoog. Hier buigt de ca. NW-ZO verlopende westkust van Sleeswijk-Holstein scherp om naar het NO en krijgen de Vinken dus gelegenheid de Elbe over te steken. De riviermonde is hier 5 km breed en de overkant vertoont geen markante punten die de Vinken bijzonder zouden kunnen aantrekken. Op 5 oktober bestond hier een sterke trek langs de oever. De meeste troepen bleven de kust volgen in oostelijke richtingen. Sommige troepen stegen hoog op en staken over. Met de kijker konden ook zeer hoge troepen worden opgespoord die de kustlijn niet volgden. De richting waarin deze vogels over de Elbe trokken (ze waren dan met het blote oog in 't geheel niet meer zichtbaar) varieerde van Z t O tot ZW t W en was gemiddeld ongeveer ZW t Z. Deze richting is duidelijk iets westelijker dan in de bossen van Wingst.

Een nog sterkere aanwijzing voor de aanwezigheid van vogels met een meer westelijke trekrichting werd gevonden in de waarnemingen langs de kust tussen Cuxhaven en Bremerhaven. Hier werd, vooral in de eerste morgenuren, zeewaartse trek gezien tussen ZW en W t Z. Later op de dag verlegde de richting zich zuidelijker, zodat dan slechts de gestuwde trek langs de kust overbleef.

Overzien we de situatie in de Duitse Bocht nog eens als geheel dan komen we op grond van de waarnemingen in 1963 en 1964 tot het volgende beeld: De Noorse Vinken houden hun Z tot ZZW trekrichting aan tot rond het gebied van de Elbe-monding. Hier ergens moeten zij hun richting vrij plotseling wijzigen naar ZW tot WZW, omdat uit de ringvondsten niets blijkt van een verder doervliegen naar het gebied ten zuiden van Bremen. Waar precies en onder welke omstandigheden deze draaiing optreedt, is nog onduidelijk. Het is wel zeker dat bij de Elbe-monding ook meer westelijke richtingen gaan

optreden. In hoeverre dit van koers veranderde Noorse Vinken zijn of Zweedse vogels, die hier al in de meer zuidwestelijke richting aan zullen komen, is nog niet uit te maken.

3. Voorbereidend werk op Vlieland.

De ervaringen van het vorig jaar brachten ons tot de overtuiging dat een massale vangst van wadvogels niet mogelijk is met betrekkelijk eenvoudige middelen, zoals inloopkooien, mistnetten, slagnetten met lokvogels en nachtvangst op het wad.

Nu kwam ons ter kennis dat de Wildfowl Trust haar, voor de ganzenvangst bedoelde raketnetten ook gebruikte voor de vangst van steltlopers. Dit geschiedt in samenwerking met een aantal Engelse particuliere ringers, die zich verenigd hebben in de Wash Wader Ringing Group. De vangplaatsen liggen aan de Wash, de slikrijke baai tussen Norfolk en Lincolnshire. Het vangmiddel bestaat uit een nylonnet van 55 x 18 m, dat in de breedte wordt afgeschoten, voortgestuwd door 6 raketten. Er zijn 2 van deze netten, die al naar de situatie in verschillende standen ten opzichte van elkaar geplaatst kunnen worden.

De Wash Wader Ringing Group werkt met deze netten vanaf 1959. Tot en met 1963 zijn er 25 slagen gedaan, met een totaal vangst van 12916 vogels.

Gezien deze resultaten leek het ons de moeite waard de Engelsen uit te nodigen hun raketnetten bij ons op Vlieland te komen demonstreren. Dit had succes en zo kwamen van 4—10 september 19 man op Vlieland, waaronder 8 Engelsen, 1 Belg en 1 Duitser. Het vangmiddel bleek uitstekend te voldoen. In het totaal werden hiermee bijna 4000 vogels gevangen, terwijl de grootste slag uit 800 bestond.

Het ligt daarom in de bedoeling in 1965 met eigen raket- of kanonnetten naar Vlieland te gaan.

Naast de vangst met raketnetten werd ook de vangst in de nacht op het wad met een sterke lamp en een lawaai-apparaat beoefend. De resultaten waren in zoverre gunstig, dat dank zij het lawaai, ook in betrekkelijk lichte en windstille nachten vogels gevangen konden worden.

De leden van de Wash Wader Ringing Group besteedden nog veel aandacht aan de nachtvangst met mistnetten. Zij bereikten hiermee meer dan tot nu toe op Vlieland het geval was geweest.

Een overzicht van de vangsten is in een tabel weergegeven.

Onder de vangsten bevonden zich 14 geringde vogels; 6 waren door ons kort te voren geringd, 4 door anderen op Vlieland in 1964. De overigen droegen ringen van buitenlandse oorsprong, nl. een Steenloper een Duitse, een Tureluur een Deense, een Kokmeeuw een Finse, een andere Kokmeeuw een Poolse en een Bonte Strandloper een Zweedse ring.

AANTALLEN GEVANGEN VOGELS

	Totaal	Raketnet	Licht en Geluid	Mistnetten
Tureluur	505	486		19
Steenloper	349	349		
Bonte Strandloper	261	81	115	64
Kokmeeuw	116	111	1	4
Bergeend	95	95		
Stormmeeuw	17	15		2
Scholekster	11	2		9
Groenpootruiter	7	2		5
Bontbekplevier	6	5		1
Kanoetstrandloper	6	2	1	3
Kleine Strandloper	5		4	1
Krombekstrandloper	4	1	2	1
Eidereend	3			
Zilvermeeuw	3		1	2
Zwarte Ruiter	1	1		
Strandplevier	1	1		
Paarse Strandloper	1	1		
Grauwe Franjepoot	1			1
Wulp	1			1
Kluut	1			1
Grote Stern	1			1
Totaal	1395	1152	125	115
		(6 schoten)	(6 nachten)	(5 nachten)

4. De ringcentrale.

De werkzaamheid van de ringcentrale in het jaar 1964 kan worden afge-
meten aan de volgende cijfers (tussen haakjes de getallen van 1963):

aantal uitgereikte ringen	121.500	(105.600)
aantal geringde vogels	105.000	(90.000)
aantal verwerkte terugmeldingen:		
a. in Nederland geringd	3.450	(4.800)
b. in buitenland geringd	560	(630)

5. Internationaal ringonderzoek.

Conform de opdracht van het European Committee for Bird Ringing
(EURING) werd een uitvoerige sleutel samengesteld, waarmee terugmeldin-
gen van geringde vogels op ponskaarten kunnen worden overgebracht.

SUMMARY:

Annual Report of the Vogeltrekstation for 1964.

The activities of the Vogeltrekstation in 1964 were mainly a continuation of studies
already in progress before. A team of the Wildfowl Trust demonstrated the use of
rocket-nets for catching waders on the isle of Vlieland. In 6 catches 1152 birds were
caught, including 486 Redshanks, 349 Turnstones and 95 Shelducks (see Table, p. 117).
Under the Dutch Ringing scheme 105.600 birds were ringed and 3450 recoveries
obtained.

The Vogeltrekstation moved into a new laboratory, having found, after 30 years of
migration, its final breeding place.